

Paul Freedman

Robert Lopez

(»Grandes Medievalistas del Siglo XX«, Pamplona, 2003)

V veliko zadovoljstvo mi je, da so me povabili k predstavitvi znanstvene kariere Roberta Lopeza. Žal ga sam nikoli nisem osebno spoznal ali se z njim srečal. Svoje zadovoljstvo kljub temu črpam iz določene *pietas*, saj je učil na moji univerzi in bil tesno povezan z njenim intelektualnim življenjem od svoje prve nastavitve leta 1946 do smrti leta 1986. Pomagal sem si z njegovo temeljito pripravljeno korespondenco, ki se nahaja v arhivih univerze Yale in z informacijami ter fascinantimi spomini gospe Claude Lopez. Naloga, ki so mi jo naložili Santiago Aurell in drugi organizatorji tega posveta, me je vodila tudi v preučevanje srednjeveškega blagovnega prometa, zlasti v Ameriki, razlogi za to pa so njegovo nedavno zapostavljanje, kakor tudi nekateri obetajoči znaki povečanega zanimanja zanj.¹

Robert (rojen kot Roberto) Lopez je bil po svojih dosežkih značilen za veliko generacijo ameriških mediavelistov in vendar sam po sebi nekaj izjemnega. Bil je šele drugi redni profesor židovskega rodu na Yale College (v nasprotju do zdravstvenih in drugih poklicnih šol) in je bil dejaven na Univerzi, ko je ta ostala utrdba ostankov ameriškega vladajočega razreda. Njegova kariera na Yaleu je bila izredno uspešna. Ni mu uspelo le proizvesti dobrih študentov in zavzeti vodilnega položaja znotraj zgodovinskega poklica, temveč tudi ustvariti interdisciplinarni program srednjeveških študij. Lopez je bil eden izmed mnogih židovskih emigrantskih učenjakov, katerih beg pred grožnjo represije in iztrebljenja je pomladil in v nekaterih primerih tudi ustvaril določena akademska področja v Združenih državah Amerike.² Nemški akademski begunci so prevladovali na takšnih področjih kot so intelektualna zgodovina renesanse (Paul Oskar Kristeller), srednjeveško kanonsko pravo (Stephan Kuttner), politična in religiozna teorija (Ernst Kantorowicz) in srednjeveška zgodovina umetnosti (Ernst Kitzinger, Kurt Weizmann). Lopez je kajpak iz Italije in tako prejkone različen tako po svojem nazoru kot izkustvu od uglednejših nemško-židovskih učenjakov. Tekom njegove ameriške poklicne kariere ga je veliko bolj privlačila Italija, kakor je nemške učenjake zanimala njihova bivša domovina. Le maloštevilni med slednjimi so resno razmišljali o povratku, tisti, ki so se vrnili, so to pogosto obžalovali. Lopez je bil Yaleu istočasno zelo privržen in nasproten. V

¹ Za Lopezovo delo so se precej zanimali zgodovinarji, skorajda izključno v Italiji. Prim. P. Zerbi, »El Medioevo emisferico: Roberto S. Lopez, v Zerbijevi zbirki esejev *Il medioevo nella storiografica degli ultimi vent'anni*, Vita e Pensiero, Milano 1985, str. 205–301; Franco Cardini in Giouè Musca, »Ricordo di Robberto Sabatino Lopez«, *Quaderni medievali* 22, december 1986, str. 5–20; uvodna študija Gabrielle Airaldi k ponatisu Lopezove prve knjige *Benedetto Zaccaria, ammiraglio e mercante nella Genova del Duecento*, Camunia, Firenze 1996, str. v–xxiv; njeni eseji predstavljani v *Il medioevo degli orizzonti aperti*, Atti dell'agionata di studio per Roberto S. Lopez, ur. Gabriella Airaldi, Comune di Genova, Genova 1989; in Aniella Romagnoli, »Il Medioevo: uno stato d'animo? Riflessioni sull'opera di Roberto Sabatino Lopez, v: *Il mestiere dello storico del medioevo*, ur. Francesco Santi, Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo, Spoleto 1992, str. 39–71. Nisem si uspel ogledati doktorske disertacije C. Cominetti, »Il Medioevo di Roberto Lopez: linee portanti e fortuna storiografica«, ki je bila zagovarjana leta 1993 na Università Cattolica del Sacro Cuore.

² Splošno o tej temi prim. L. A. Coser, *Refugee Scholars in America: Their Impact and Their Experiences*, Yale University Press, New Haven 1984.

Združenih državah, v katerih je uspeval in bil zelo vpliven, se nikoli ni počutil povsem doma, nemara zaradi tega, ker ameriška akademska kultura ni bila dovolj duhovita, deželo samo pa je bolj kot intelektualna ostrina navduševala tehnologija (sam Lopez se nikoli ni naučil voziti avta). Leta 1945 mu je mentor pri njegovem ameriškem doktoratu, profesor Robert Reynolds pisal iz Wisconsina in ga rotil, naj mu težavno tržišče akademskih služb ne vzame poguma, ter na koncu dodal: »Jehata Bob, ne računaj na to, da boš lahko kariero nadaljeval v Italiji«.³

Lopez je ostal v ZDA. Njegova največja skušnjava, da bi odšel od tod, se je, kot se to pogosto dogaja, ponovila precej kasneje, ko je na višku svoje kariere leta 1969 dobil ponudbo za Chichele Chair na Oxfordu, enega izmed največjih akademskih naslovov na tej častivredni univerzi, a prestižni naslov ni prevladal nad praktičnimi in intelektualnimi razlogi, zaradi katerih je ostal na Yaleu.⁴

Robert Lopez je ostal predvsem Italijan in zvesti sin Genove, četudi se je njegova družina kmalu po njegovem rojstvu preselila v Milano. Na njegovem pogrebu so zapeli »Va pensiero«, veliko tožbo izgona iz Verdijevega *Nabucca*, kar je bilo povsem primerno. Zbor hrepenjenja, ki so ga v Babilonu zapeli židovski izgnanci, so je namreč za svojo himno vzel italijanski *Risorgimento*, kasneje pa vsi tisti, ki jih je ljubljena *patria* v Mussolinijevem obdobju prisilila v izgnanstvo. Lopez ni nikoli skušal skrivati ali zmanjševati svojega židovskega izvora, to pa za njegovo samorazumevanje ni tako pomembno kot njegov genovski izvor. Sefardsko ime, ki se seveda vpričnemu občinstvu zdi precej logično, je ljudi v Združenih državah Amerike tako begalo, da so ga na Brooklyn College, delu mestnega univerzitetnega sistema New Yorka, leta 1944 zaprosili, da bi ne poučeval samo zgodovine, temveč tudi uvodni tečaj v španščino, saj so iz njegovega imena sklepali, da gre za njegov materin jezik. Glede na stanje, kakršno je tedaj bilo, Lopez administracije ni obvestil, da temu pač ni tako, saj je znal špansko zgolj brati. Španščino je potem učil en semester, tako da je ostal sam korak pred svojimi učenci, ki so se španščine šele začenjali učiti.

O Lopezovih nazorih nas lahko poduči navdušenje ob tako imenovanem zemljevidu Vinlandije, zemljevidu, ki se nahaja v posesti knjižnice Beinecke v Yaleu, ki dokazuje tako obstoj Kitajske kot tudi navzočnost precejšnjega teritorija, ki se nahaja med Evropo, Islandijo, Grenlandijo in vzhodno Azijo. Ko je Yale leta 1965 pridobil dotlej neznani zemljevid, je to povzročilo precej navdušenja, saj je dokazovalo skandinavsko navzočnost v Novem Svetu, ki je sedaj obče sprejeta na osnovi arheoloških dokazov, tedaj pa so jo imeli še za revolucionarno trditev. Če bi zemljevid Vinlandije zares datiral v petnajsto stoletje, bi bila njegova dokazna vrednost za ohranitev vednosti o trans-atlanskem ozemlju, ko je bilo obdobja vikinškega raziskovanja že konec, pomembna in enkratna. Sedaj velja, čeravno to nikoli ni bilo dokončno dokazano, da gre za ponaredek in da je avtentičnost zemljevida dvomljiva.⁵ Kakorkoli že, dolgo preden so se pojavila takšna vprašanja, je Lopez na višku popularnega navdušenja nad zemljevidom Vinlandije natanko dvanajstega oktobra, na dan, ko se v ZDA praznuje dan Krištofa Kolumba, zakorakal v svojo predavalnico, v kateri je predaval o srednjeveški zgodovini in pričel risati zemljevid Italije z njenimi večjimi mesti ter ob tem, ko je označeval

³ Yale University Archives (odslej YUA), MS 1459, zapuščina Roberta Lopeza, pismo Reynoldsa Lopezu, 12. julija 1945.

⁴ YUA, zapuščina Roberta Lopeza, korespondenca s princem Dimitrijem Obolenskim in sirom Ronaldom Symejem.

⁵ Lopez je prispeval nekaj kratkih, skeptičnih opazk v eseju z naslovom »The Case is not Settled«, publikaciji, ki je bila posvečena zemljevidu, ki jo je uredil W. E. Washburn, *Proceedings of the Vinland Map Conference*, University of Chicago Press, Chicago 1971, str. 31–34.

Genovo, pripomnil, da gre za rojstno mesto odkritelja Amerike, Krištofa Kolumba, ter še nekaj drugih znamenitežev.⁶

* * *

Preden se lotim ocene prispevkov, bi rad orisal kariero Roberta Lopeza. Tako, ob že omenjenem Kolumbu, pričenjamo z Genovo, kjer se je Roberto Lopez rodil 8. oktobra leta 1910. Njegov oče, Sabatino Lopez, je bil znan dramaturg in učenjak, prijatelj in zagovornik dela Luigija Pirandella ter tudi sam ena izmed glavnih literarnih osebnosti medvojne Italije. Robertov brat Guido se spominja, da je bil Robert prezgodaj zrel, toda ne kot glasbeni ali matematični genij, temveč kot deček izjemnega in raznolikega znanja. Odrasle je navduševal in zabaval s svojimi pogovori, istočasno pa je svoje šolske učitelje spravljal ob pamet, saj so ga teme, ki jih je želel preučevati, močno zanimale, ostale pa čisto nič. Bil je vihrav, zabaven, nepotrpežljiv, ter malce namenoma površen, in kot so učitelji povedali staršem, se ga je držal sloves klepetulje, klovna, nekoga, ki vselej zamuja. (»chiacchierone, burlone, ritarditario«).⁷ Sčasoma so njegove sposobnosti prevladale nad njegovimi pomanjkljivostmi, tako da je pričel delati kot časnikar in tu hitro napredoval. Čeprav je pričel objavljati članke o različnih tematikah v vseh glavnih italijanskih časopisih, je kmalu spoznal neprijetno plat nenehnih kompromisov, ki so v takšnem poklicu in v vse bolj represivnem političnem ozračju postajali nekaj neizogibnega. Opogumljen s strani materinega strica Guida Tabeta, inženirja v Genovi, ki ga je zanimala zgodovina tega mesta, se je Roberto vse bolj in bolj posvečal preučevanju srednjeveške zgodovine ter na univerzi v Milanu leta 1932 tudi diplomiral. Njegova *tesi di laurea* je bila o genovskem trgovskem pustolovcu Benedettu Zaccariji.

V nekaterih pogledih je Lopezova italijanska kariera podobna kasnejši ameriški, začetnemu obdobju, ki ga je sam imel za negotovo akademsko izgnanstvo, je sledilo bolj gotovo službeno mesto. Akademskim službam v Cagliariu in Paviji je sledila znatno primernejša nastavitve na univerzi v Genovi leta 1935. Od leta 1933 in njegove prve knjige, ki je temeljila na milanski doktorski tezi, pa vse do svojega odhoda v Anglijo februarja leta 1939, je Lopez spisal kopico člankov in monografij o zgodovini Genove in njenih mediteranskih kolonijah.⁸ Njegove študije o genovski ekonomski zgodovini so temeljile na masivnih notarskih zapisih državnega arhiva, ki so mu omogočili, da je rekonstruiral, kako so trgovska podjetja, na katerih je Genova temeljila, dejansko delovala. Raje kot da bi se opiral na veliko pripoved o genovski politični zgodovini ali na splošnem pregledu rivalstva Genove z Benetkami ali Barcelono, si je Lopez ogledal, kako so trgovci zgradili svoje delovanje, pogodbe, v katere so vstopali, blaga, s katerimi so se ukvarjali, ter kako so se soočali s tveganji in negotovostmi nevarnega, a potencialno dobičkonosnega trgovanja.

V članku, ki ga je spisal leta 1948 ob pregledu zbirke spisov Armanda Saporija o ekonomski zgodovini, je Lopez razlikoval dve metodi rekonstruiranja zgodovine srednjeveškega

⁶ Za to zgodbo se zahvaljujem gospodu Ronaldu Knoxu, nekdanjemu asistentu Roberta Lopeza na dodiplomskem študiju na Yaleu. V predgovoru k svojemu delu *Birth of Europe* (izšle pri M. Evans and Co., New York 1967, str. 4), se Lopez opravičuje, ker je posebno pozornost v knjigi namenil mediteranskemu območju: »Rojen sem v Genovi, živim in učim v Združenih državah Amerike; če Krištof Kolumb ni bil nič manj Genovčan, ko je odkril Ameriko, lahko od njegovega ponižnega rojaka le stežka pričakujemo, da bo ohranil ravnodušno nevtralnost...«.

⁷ Oceno je na žalni posmrtni slovesnosti v Yaleu 18. oktobra 1986 podal Guido Lopez.

⁸ Zlasti *Genova marinara nel Duecento: Benedetto Zaccaria ammiraglio e mercante*, G. Principato, Messina in Milano 1933 (ponatisnjeno kot *Benedetto Zaccaria, ammiraglio e mercante nella Genova del Duecento*, Camunia, Firenze 1996); *Studi sull'economia genovese nel medio evo*, S. Lates, Torino 1936; in *Storia delle colonie genovesi nel mediterraneo*, Niccolo Zanichelli, Bologna 1938 (ponatis Marietti, Genova 1996). Lopez je bil tudi prvi ne-francoski avtor v reviji *Annales* s svojim prispevkom »Aux origines du capitalisme génois«, *Annales d'histoire économique et sociale* 9 (1937), str. 429–454.

ekonomskega napredka: metodo, ki pričinja z veliko hipotezo, ki temelji na malem številu dejstev, in obratni proces, pri katerem pridemo do sklepov tako, da najprej poiščemo toliko podatkov, kolikor je mogoče, ter o njihovih nasledkih razmišljamo v posebnih in ločenih razpravah, sklepe pa potegnemo šele tedaj, ko smo ves ta obsežni material temeljito premislili. Veliki utemeljitelji sodobne srednjeveške ekonomske zgodovine, Pirenne, Sombart, Dopsch, predstavljajo prvi način napredovanja, medtem ko je Lopez hvalil delo takšnih italijanskih učenjakov kot sta Saporiti in Gino Luzzato kot model, ki bi z veljavno in niansirano informacijo lahko nadomestil »površne, čeravno briljantne splošne sklepe.«⁹

Lopez je informacije zbiral iz najbolj rutinskih vrst virov, da bi tako dobil celotno sliko trgovske menjave, sliko, ki je vsebovala precej podrobnosti in anekdot. Članek o Genovskih trgovcih na najoddaljenejših koncih Azije se pričinja s pripombo, da celo najbolj pusti in neobetajoči notarski dokumenti ponujajo zanimive in nepričakovane uvide v človeški značaj ter družbeno in ekonomsko okolje srednjega veka.¹⁰ To bi lahko služilo kot predstavitev tako metode kot ciljev Lopezovega raziskovalnega dela. Rezultat ni bil le velika sinteza srednjeveške ekonomske trgovine, temveč tudi zanimiva vprašanja in anekdote, kdo je dejansko iznašel testenine (ki so jih sami, ne da bi jih uvozili s Kitajske, neodvisno razvili Italijani), do življenj italijanskih trgovcev, ki so prebivali v Indiji in na Kitajskem.¹¹

Uporaba arhivskih in še posebej notarskih zapiskov v Genovi je predstavljala osnovo za številne članke v tridesetih letih dvajsetega stoletja o posebni temi srednjeveške blagovne menjave, toda v letih potem je bil Lopez prisiljen zapustiti Italijo, njegovo poprejšnje raziskovanje v Genovi pa je podpiralo širše sklepe naslovljene na publike, ki so jih bolj zanimale posledice genovske ekonomske zgodovine kot pa poznavanje samega mesta. Lopez bi bil nedvomno velik in pionirski zgodovinar ne glede na to, kje bi deloval, toda izkoreninjenje njegovega življenja je njegovo raziskovalno delo usmerilo k širšim in bolj primerjalnim vprašanjem, kot se jih je loteval v tridesetih letih, vprašanj, na katera je lahko odgovoril zahvaljujoč delu v genovskem Archivio di Stato.

Italijanski proti-židovski zakoni so bili sprejeti ob Mussolinijevem zavezništvu s Hitlerjem in poostreni pod vplivom kristalne noči novembra leta 1938. Zgodaj leta 1939 je Lopezu uspelo dobiti začasno zatočišče v Angliji, nameraval pa je emigrirati v Združene države Amerike. Dirigent Arturo Toscanini, ki je kot pripadnik visoke kulture v ameriškem življenju zavzemal izjemno mesto, je v Lopezovem imenu pisal ambasadorju Josephu Kennedyju in ga zaprosil za njegovo pomoč pri razvpito brezbriznih priseljenskih oblasteh.¹² Kennedy (oče bodočega predsednika), ne ravno velik prijatelj tistih, ki so nasprotovali Hitlerju in Mussoliniju, je kljub vsemu poskušal z nekakšnim posegom, ker pa so Lopezu diagnosticirali očesni trahom, mu vstopa, dokler bi ne mogel imeti operacije, niso dovolili.

Drugi pogoj za dovoljenja za emigracijo je bil v tem, da bi ga v ZDA čakala služba. Uspelo mu je dobiti status raziskovalnega asistenta pri srednjeveškemu zgodovinarju Robertu Reynoldsu na univerzi Wisconsin, kar mu je omogočalo, da je lahko v dveh letih pridobil

⁹ »Italian Leadership in the Medieval Business World«, *Journal of Economic History*, 8, 1948, str. 63–68.

¹⁰ »In quibuscumque mundi partibus«, v: *Miscellanea di storia italiana e mediterranea per Nino Lamboglia*, Genova 1978, str. 347.

¹¹ »Chi ha inventato gli spaghetti?«, v: Lopez, *Su e giù per la storia di Genova*, Università di Genova, Genova 1975, str. 381–383; »European Merchants in the Medieval Indies: The Evidence of Commercial Documents«, *Journal of Economic History*, 3, 1943, str. 164–184; »L'extrême frontière du commerce de l'Europe médiévale«, *Le Moyen Age*, 69, 1963, str. 479–490; »Nouveaux documents sur les marchands italiens en Chine à l'époque mongole«, *Comptes-rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 1977, str. 445–457.

¹² Pismo Artura Toscaninija ambasadorju Josephu Kennedyju, datirano s 6. majem 1939. Zahvaljujem se gospe Lopez, da sem si lahko ogledal kopijo tega pisma.

ameriški doktorat. Prav gotovo je moralo biti to, da si iz Evrope prispel z drobižem, s katerim si se lahko odpeljal od ladijskega terminala do avtobusne postaje v New Yorku, preden si se odpravil v širjave notranje Amerike, šokantno. Videti je, da Lopezove globoke hvaležnosti Reynoldsu v kasnejših letih niso spremljali kaki posebej nostalgčni spomini na Wisconsin, čeprav je bila to dejansko vselej ena izmed prvih univerz v Združenih državah, še zlasti v pogledu preučevanja zgodovine in družbenih znanosti.

Potem ko je na univerzi Wisconsin leta 1942 Lopez doktoriral, se je skušal pridružiti vojski ZDA, a je bil zaradi svojega italijanskega porekla avtomatično »sovražni tujec«. Zaradi čudne logike uredb vojnih časov, pa je lahko namesto tega delal za Office of War Information v New Yorku, ki je oddajal italijanski program. Glede na svoj poseben talent za prvo karierno izbiro, novinarstvo, je kmalu prišel na drugo najvišje mesto v odseku (direktor je bil vselej ameriški državljani). S svojega mesta je protestno odstopil zaradi pogajanj ameriške vlade z generalom Badogliom po padcu Mussolinija.

V New Yorku je leta 1942, tik zatem, ko je zapustil Wisconsin, spoznal svojo bodočo ženo, Claude-Anne Kirschen. Komajda ji je iz Belgije, ki so jo okupirali nacisti, uspelo pobegniti v Španijo, sedaj pa je obiskovala univerzo Columbia in delala za izgnanega zgodovinarja Bizanca Henrija Grégoireja, urednika revije *Byzantion*, za katero je Lopez napisal enega svojih prvih znanstvenih člankov v angleščini o razširjenosti bizantinskega prava.¹³

Vojna leta so s seboj prinesla negotovost in frustracije, tako, da se je moral Lopez najprej zadovoljiti z začasnim akademskim mestom na Columbia University in na Brooklyn Collegeu. Vendar pa je uspel hitro presedlati iz italijanščine in genovskih tem na članek v angleščini in v ameriške revije o srednjeveških študijah ter ekonomski zgodovini, ki so se ukvarjale s tistim, kar so imeli za velike tematike, ki so presecale svet enega samega mesta. Po tistem, kar bi lahko imenovali prehodni esej »The English and the Manufacture of Writing Materials in Genoa«, ki je bil objavljen leta 1940, se je Lopez lotil člankov o različnih problematikah, ko je na primer študije o evropskih trgovcih v Indiji, ali pa prispevka v vodilno ameriško revijo *Speculum* o bizantinski industriji svile.¹⁴ A nek drug medvojni članek za *Speculum* je pritegnil največ pozornosti in Lopeza uveljavil znotraj angleško govorečega sveta kot avtoriteto za problematiko ekonomske baze prehoda med klasičnim in srednjeveškim svetom, o katerem so sicer tedaj zagreto razpravljali. Članek »Mohammed and Charlemagne: A Revision« je predstavljal prevrednotenje slovite teze Pirenne v luči bizantinskega in arabskega dokaznega materiala.¹⁵ V njem je Lopez zagovarjal tezo, da si je treba bolj podrobno, kot sta to storila Pirenne in njegov naslednik Dopsch, ogledati mediteranski svet, ter ponuditi bolj pretanjeno razlago numizmatičnega in ekonomskega dokaznega materiala. Lopez ni spodbijal zatona mediteranske trgovske menjave od petega do devetega stoletja, zlasti Pirennejevih »štirih izginotij« (papirusa, luksuznih oblek, začimb in zlate valute), pač pa je pokazal, da do tega ni prišlo izključno ali celo prvenstveno zaradi arabskih osvajanj, temveč zaradi bizantinskih politik trgovanja in splošne revščine bivšega rimskega Zahoda. O tezi Pirenne bodo razpravljali še desetletja, nedavno je spet oživela, če že ne ravno kot povsem kredibilna teorija, pa vsaj kot šablona, kako naj bi dojemali konec rimskega sveta.¹⁶ Lopez je argument iz

¹³ »Byzantine Law in the Seventh Century and its Reception by the Germans and the Arabs«, *Byzantion*, 16, 1942–1943, str. 445–461.

¹⁴ »The English and the Manufacture of Writing Materials in Genoa«, *Economic History Review*, 10, 1940, str. 132–137; »European Merchants in the Medieval Indies: The Evidence of Commercial Documents«, *nav. delo*; »Silk Industry in the Byzantine Empire«, *Speculum*, 20, 1945, str. 1–42.

¹⁵ »Mohammed and Charlemagne: A Revision«, *Speculum*, 18, 1943, str. 14–38.

¹⁶ Prim. zlasti: R. Hodges in D. Whitehouse, *Mohammed, Charlemagne and the Origins of Europe: Archaeology and the Pirenne Thesis*, Cornell University Press, Ithaca 1983, in M. McCormick, *Origins of the European Economy: Communications and Commerce, AD 300–900*, Cambridge University Press, Cambridge 2001.

Pirenneve geopolitične perspektive (vzpona severne Evrope in zatona Mediterana, ki ga simbolizira Karel Veliki), premestil na argument, ki je bolj osredotočen na dejanski kompleks potekanja kulture, porabe in trgovine na Jugu.¹⁷

Na osnovi njegovega evropskega ugleda in kot pripoznanje pomembnosti srednjeveške ekonomske zgodovine v času, ko je bil prevladujoči vidik srednjeveške zgodovine v Ameriki politična in konstitucionalna zgodovina, je Lopez leta 1946 dobil mesto na univerzi Yale kot začetni profesor (asistent), s polnim, čeravno poskusnim statusom znotraj oddelka za zgodovino. Zaposlitev Lopeza bi se lahko zdela bolj neznatno drzna poteza za univerzo, ki je bila še vedno zelo omejena, tradicionalna v svojih navadah in usmerjena k izobraževanju diplomskih študentov družbene elite. V šestdesetih letih je Yale College (dodiplomski del) pričel vpisovati vse več židovskih in kasneje afro-ameriških kandidatov, ki jih je bilo nekdaj le za vzorec. Ženskam je bil vpis na dodiplomski študij omogočen leta 1969. Nastavitev zgodovinarjev židovskega porekla, kot sta na primer Peter Gay in John Blum, je nakazovala odprtost do ljudi brez prejšnjih yaleovskih zvez. A v letu 1946 je bila to še zelo oddaljena prihodnost.

Po drugi strani pa je Yale dobil veliko za bolj ali manj majhen vložek. Dobiti za asistenta avtorja treh knjig in številnih člankov, je moralo biti vsaj malo privlačno. Poleg tega so ameriške univerze, navkljub svoji okostenelosti, najemale evropske emigrantske znanstvenike ne le v humanistiki, temveč kakopak očitno tudi v naravoslovnih znanostih, praksa, ki je med drugim pripomogla k razvoju jedrskega orožja (Fermi, Einstein, Szilard, Teller), tako, da je morda leta 1946 Lopez na Yaleu nekaj eksotičnega, čeravno ne tako zelo več v oči bijočega.

Tisto, kar je morda bolj zanimivo, je, kako dobro se je Lopez vključil v Yale navkljub elitnosti, ameriškemu protestantskemu tradicionalizmu in družbeni konformnosti slednjega. Kljub dvomom o tem, kako gotovo službeno mesto bo imel,¹⁸ je Lopez uspel doseči »tenuro« (zagotovljeno službeno mesto) in napredovanje na mesto izrednega profesorja leta 1950, torej relativno hitro. Redni profesor je postal pet let kasneje, leta 1962 mu je bil podeljen naziv zaslužnega profesorja (»Durfee professor«), leta 1970 pa je postal »Sterling Professor«, kar je na Yaleu najvišji profesorski naziv.

Lopez je bil lahko duhovit, ljubezniv in dober opazovalec človeške narave. Včasih je bil tudi nepotrpežljiv in jerek, saj, kot se glasi angleško reklo, »bedakov ni rad prenašal«, medtem ko je sam priznaval, da »ob razočaranju energično reagira.«¹⁹ Njegovo srce je pripadalo graduate School, zibelki bodočih zgodovinarjev, in ni mu bilo žal truda pomagati akademskim karieram bivših študentov, vključno s pošteno in odkritosrčno kritiko. Tako je izrazil določen dvom v koristnost preučevanja zgodovine žensk v srednjem veku, to polje pa je v njegovem poznem življenju v Ameriki postalo precej izpostavljeno.²⁰ Precej dlje je trajala njegova nenaklonjenost krščanski pobožnosti ali celo zgodovini cerkve, za kateri je sicer godrnjaje priznal, da imata nek pomen, študentom pa je priporočil, naj se teh problemov raje lotevajo s kom drugim.²¹

V veliki meri je bil uspeh, ki ga je bil deležen Robert Lopez na Yaleu, v Ameriki in v mednarodnem akademskem življenju, produkt čiste intelektualne ostrine in produktivnosti,

¹⁷ Za kasnejša razmišljanja o Pirenne, prim. »Quarant'anni dopo Pirenne«, v: *Settimane di studio CISAM*, 25: La navigazione mediterranea nell'Alto Medioevo, CISAM, Spoleto 1978, str. 15–31.

¹⁸ Nekaj teh skrbi izrazi tudi v pismu profesorju Greyu C. Boyceu iz Northwestern University. Prim. YUA, zapuščina Roberta Lopeza, pismo z dne 14. junija 1948.

¹⁹ YUA, zapuščina Roberta Lopeza, pismo profesorju Edwardu Petersu, University of Pennsylvania, 6. december 1975.

²⁰ YUA, zapuščina Roberta Lopeza, pismo Helen Berger (nedatirano, 1979?).

²¹ Robert Somerville, raziskovalec srednjeveškega kanonskega prava in zgodovine papeštva, ki je doktoriral na Yaleu in uči na univerzi Columbia, se tega tako spominja.

njegove zmožnosti, da razkrije dinamično širjenje srednjeveškega ekonomskega življenja. Do skrajnosti in nesebično se je posvetil delu, ni ga pretirano zanimalo kaj drugega, denimo šport.²² Za posvetni užitek se je le malo zmenil. Užival je v statusu vodilnega mediavelista in v številnih časteh, ki jih je bil deležen, a ne glede na lastni proti-klerikalizem je bil po značaju prej menih kot akademski mandarin. Obenem v svojih pismih izkazuje sočutno in filozofsko oceno človeških naporov in dosežkov, kakor tudi duhovito in ne cinično razumevanje človeške ničnosti.

Precej bi bilo dolgovezno, poleg tega pa na razpolago seveda tudi nimamo dovolj časa, da bi na hitro pregledali približno 135 člankov in ducat knjig, ki obsegajo objave Roberta Lopeza. Da bi prišli do prave predstave in ocene, bi lahko ta korpus razdelili na posamezne teme, kot so teme posvečene Genovi, bizantinskemu cesarstvu, zgodovini mest, ali trgovski menjavi.²³ Sam bi se raje podrobneje lotil ideje o pomembnosti srednjega veka za Lopeza, zlasti kot jo razkrivata dve knjigi, po katerih nam je najbolj ostal v spominu: *The Birth of Europe*, ki je bila najprej objavljena v francoščini leta 1962, in *The Commercial Revolution of the Middle Ages*, ki je najprej izšla v Združenih državah Amerike leta 1971.²⁴ Prva je po svoji naravi pregled družbene zgodovine srednjeveške Evrope, del niza knjig, ki so pod vodstvom Fernanda Braudela skušale pokazati povezave in kontekste evropske zgodovine s širšim svetom, ter poleg tega tudi ponuditi razlago, ki se osredotoča na družbo in materialne kulture, ne pa na politične in vojaške dogodke. *The Birth of Europe* obravnava obdobje dolgo približno tisoč let, od krize poznega rimskega cesarstva do ekonomskega zatona, ki mu sledi črna smrt.²⁵ Čeravno Lopezu ni bil povsem skupen filozofski in nekako okoren historio-grafski stil šole *Annales*, ki je dajal prednost geografskim, okoliškim in geološkim detajlom, je bila priložnost, da bi napisal zgodovino, ki se osredotoča na definicijo in ekspanzijo Evrope, pravšnja, tako da je Lopez leta 1952 sprejel povabilo Luciena Febvra, naj napiše knjigo s poskusnim naslovom »Débuts de l'Europe: premiers succès«. Ta nekoliko premlačen naslov je potem sčasoma zamenjal z bolj dinamičnim »Naissance de l'Europe«, ki odraža pojmovanje, ki ga je dobil od Pirenna o transformaciji klasičnega sveta k moderni evropski civilizaciji, toda (v nasprotju s Pirennom) gre za Evropo, v kateri Mediteran z vzponom Francije, Nemčije in Anglije niti malo ni izgubil v pogledu svojega intenzivnega ekonomskega življenja.

Za knjigo, za katero je Lopez sam menil, da bo njegov »chef-d'oeuvre«, je od Febvrovega povabila do izdaje potreboval deset let. Dopisovanje z Braudelom izraža Lopezove skrbi in stisko ob zamujanju, ter težave, ki jih je imel z uravnoteženjem med seboj nezdružljivih potreb po podrobnosti, jasnosti in izčrpnosti. Ko je bilo delo navidez že končano, se je še vedno spopadal z ovirami, kako ga končati. S komično, a kljub temu resnično tesnobo, je Lopez izrazil Braudelu svoj strah pred senco Pirenna in občutek o nezadostnosti svojih naporov.²⁶ Knjiga, kakršna je, pa po svoji lucidnosti in energiji ne izkazuje nobenih dokazov o agonijah pri njenem sestavljanju.

²² Z izjemo plezanja v Alpah, ki ga je bil precej več in ki ga je imel rad tako zaradi evforije višine, kot tudi, kot je nekoč pripomnil svoji ženi, tega, da tekmuješ zgolj sam s seboj.

²³ Takšen pristop je ubral Donald E. Riggs v uvodu v brošurni katalog zbirke Roberta S. Lopeza na Arizona State University, kjer se trenutno nahajajo Lopezove knjige in njegova zapuščina.

²⁴ *The Birth of Europe*, nav. delo, *The Commercial Revolution of the Middle Ages, 950–1350*, Prentice Hall, Englewood Cliffs 1971. Prvo delo je pod naslovom Rojstvo Evrope leta 1969 izšlo tudi v slovenščini.

²⁵ Ozadje tega projekta je predstavljeno v: G. Lopez in C. Cominetti, »Nascita di *Naissance de l'Europe*: Il carteggio Robert Lopez – Fernand Braudel – Annie Elissabide«, *Quaderni medievali*, 44, 1997, str. 55–106. Elissabidejeva je delala za založnika, A. Colina, in tu so tudi navedena Lopezova živa in ne vselej srečna dogovarjanja z njo o ilustracijah in časovni razporeditvi.

²⁶ *Ibid.*, str. 91 (pismo št. 15).

Druga knjiga, ki smo jo izpostavili, je prav tako pregled, gre pa bolj za sintezo precejšnjega dela Lopezovega preteklega raziskovalnega dela o tem, kako je delovala srednjeveška ekonomija in katere države, prakse in priložnosti so pripomogle k njeni širitvi. Ne zanemarija poljedelske baze te širitve in to Lopeza loči od zgodnejše generacije ekonomskih in urbanih zgodovinarjev, za katere je bilo poljedelstvo svet, od katerega bi se morala trgovska iniciativa osvoboditi.

Pojem trgovinske revolucije so zgodovinarji v kasnejših desetletjih privzeli, tako da nedaven izbor člankov o severni pomorski trgovini z masovnim blagom v napovedih izida reklamirajo kot tistega, ki postavlja pod vprašaj obstoj takšne »trgovinske revolucije.«²⁷ Narava te revolucije je bila po Lopezu več kot zgolj prilagoditev ekonomskih sil v smer rasti, in ne stagnacije, saj je ustvarila popolnoma novo ekonomijo, prav tako pa tudi nove ideje ekonomske dejavnosti. Nemara pa je trajnejšega pomena glede na svoje posledice od sedaj splošno sprejete ideje o trgovinski revoluciji tisto, kar je Lopez opisal kot prakse in nazore srednjeveških trgovcev ter način, na katerega so se ti soočali s tveganjem, menjavo, profitom, investiranjem, ter družino. Kot sem že pripomnil, bi za Lopeza lahko rekli, da je bolj kot plat *mentalités* predstavljal materialno-kulturno plat šole *Annales*, vendar pa se mnoga izmed njegovih del ukvarjajo z držami trgovcev, ne enostavno z nastankom kapitalizma ali njegovimi predpogoji (tematiko, ki je za njegov okus preveč megleno grandiozna), temveč s fleksibilnostjo, vztrajnostjo in prilagodljivostjo srednjeveških trgovcev. »Odprti horizonti« trgovcev in njihovo neutrudljiva potovanja sta na način, ki je bil Lopezu všeč, združevala radovednost in trgovsko ostrino, ter predstavljali nasprotje tega, za kar so še vedno zmotno imeli srednji vek, ki naj bi bil domnevno strogo dogmatski, netoleranten in zaprt sistem.

Obe deli, *The Birth of Europe* in *The Commercial Revolution of the Middle Ages*, ne dopuščata nobenega dvoma o avtorjevem mnenju, da je bila Evropa v obdobju med leti 900 in 1350 v presenetljivi nenehni ekonomski ekspanziji. Za Lopeza dosežki srednjega veka niso bili stari klišeji o »dobi vere« ali celo popularna angleška in ameriška pojmovanja srednjeveških izvorov države in parlamentarnih institucij. Ta doba je zanj ustvarila moderno Evropo in sekularni svet, kakršnega poznamo. Dandanes se nič od navedenega morda ne zdi revolucionarno, ne le zato, ker se na tem mestu nahajamo večinoma strokovnjaki za srednji vek, temveč zato, ker je rast prebivalstva in ekonomije v obdobju od leta 900 do dne, ko je udarila črna smrt, tako na široko sprejeta, da zlahka pozabimo prevladujočo vlogo, ki jo je v zgodovinski imaginaciji nekoč predstavljala italijanska renesansa. Eden izmed glavnih ciljev tako različne skupine zgodovine Lopezove generacije je bil vreči s prestola podobo renesanse kot utemeljitvene dobe moderne Evrope in modernih sekularnih idej. Pojmovanje »mračne dobe«, kot tistega, kar se nahaja vmes med klasično antiko in renesanso, je ostalo popularno mnenje, kakor tudi Weber-Tawneyeva ideja, da do kapitalizma ni moglo priti prej, preden ni reformacija zlomila ideološkega nadzora cerkve in njene nenaklonjenosti takšnim praksam, kot je posojanje denarja za obresti. Lopezu je bil zoprni že način, na katerega je samo ime »srednji vek« pomenilo, da so bila obdobja prej in potem pomembnejša; da je doba pomenila zaton klasičnega sveta ali da je bila v najboljšem pomenu prolegomena k nekakšni zaželeni modernosti.²⁸ Z dokazovanjem očitne napačnosti teh fiksnih idej bi sam ne izgubljal našega dragocenega časa, raje bi predložil nekaj načinov, na katere so se z njimi spopadali mediavelisti, kot je bil Lopez.

²⁷ L. Berggren in ostali (ur.), *Cogs, Cargoes, and Commerce: Maritime Bulk Trade in Northern Europe, 1150–1400*, Brepols, Turnhout 2003. Reklama v mesečniku založnika Brepolsa januarja 2003.

²⁸ Zerbi, »Il medioevo emisferico«, *nav. delo*, str. 206, 209.

Eden izmed pristopov je bil v postavitvi obstoja drugih »renesans« pred štirinajstim stoletjem. Delo Charlesa Homerja Haskinsa *The Renaissance of the Twelfth Century*, ki je izšlo leta 1927, je bilo prvo ameriško delo o srednjeveški zgodovini, ki je imelo trajen mednarodni vpliv, in ta termin »renesansa dvanajstega stoletja«, se še splošno uporablja v poučevanju, po drugi strani pa je porodil številne druge izraze o preživetju in oživitvi klasične tradicije, še zlasti izrazov »karolinška« in »otonska renesansa«. Lopez je svoj članek »The Tenth Century: Still Another Renaissance?« objavil v prominentni *American Historical Review* leta 1951, gre za študijo in argument, ki je povečeval njegovo ljubljeno pionirsko stoletje italijanske trgovine kot renesanso, ne v terminih obnovitve znanja ali zlitja krščanske in klasične kulture, temveč kot ponovno rojstvo mediteranske trgovske dejavnosti, utemeljitev tega, kar je sam kasneje imenoval srednjeveška »zgodba o uspehu«. ²⁹

Lopez, kot sem že pripomnil, ni bil edini zgodovinar tega obdobja, ki je poudarjal to progresivno videnje srednjega veka kot obdobja rasti in razcveta. Deli R. W. Southerna *The Making of the Middle Ages* (1953) in Josepha Strayerja *On the Medieval Origins of the Modern State* (1970) sta imeli različni stoletji srednjega veka za ključni pri ustvarjanju modernih nazorov in institucij. To tendenco so potem naprej razdelali v tistih delih, ki so poudarjala srednjeveško »odkritje posameznika«, ali pa predkolonialno oziroma protokolonialno ekspanzijo Evrope, denimo delih Colina Morrisa, *The Discovery of the Individual* (1972); Roberta Bartletta, *The Making of Europe* (1995) ali R. I. Moora, *The First European Revolution* (2000). Ti termini »rojstvo«, »nastanek«, »revolucija« dokazujejo splošno cenitev dinamičnih kvalitete srednjeveškega obdobja. Le malo drugih zgodovinarjev je bilo tako odprto omalovažujočih do italijanske renesanse kot sam Lopez, ki je imel to bahavo dobo za slabo v ekonomskem pogledu, njeno umetnost pa celo za izraz neproduktivnega investiranja. ³⁰ V vseh teh delih je imel Lopez nenavadno kulturno in politično moč moderne Evrope za produkt srednjeveških stoletij, pa naj bo v dobrem ali slabem. Še več. To znanje presega golo restavriranje v obliki »renesanse« dediščine rimskega sveta. Medtem ko so se drugi pisci na splošno zadovoljili s tem, da so poudarili zmožnost preseganja pri sami prisvojitvi klasičnega znanja (Southern), ali pa so enostavno dali poudarek na novost srednjeveških institucij (Moore, Bartlett, Strayer), je Lopez, v tem, ko je raziskoval ekonomsko revolucijo, ki se je pričela v desetem stoletju, dokazoval, kako zelo so srednjeveški in še posebej italijanski trgovci presegli svoje klasične predhodnike. Rimljani so imeli ogromen in dobro organiziran imperij, toda srednjeveška italijanska mesta so izumila javni dolg, financiranje, zavarovanje in sodobne oblike finančnega knjigovodstva ter trgovskih pogodb. ³¹ Trgovinska revolucija je bila za Lopeza več kot zgolj začetek obdobja ekonomske rasti, pomenila je tudi rojstvo Evrope v pomenu ustvarjanja moderne ekonomije in njenih temeljnih praks ter predpostavk.

²⁹ »The Tenth Century: Still Another Renaissance?«, *American Historical Review*, 57, 1951, str. 1–21; »The Middle Ages: A Success Story«, *Ventures* (publikacija Graduate School pri univerzi Yale), 5, št. 2, 1965, str. 6–10. Glede Lopeza in periodizacije stoletij, ki jih konvencionalno vključujejo v »srednji vek«, prim. D. Romagnolli, »Il Medioevo«, nav. delo. O identifikaciji mnogoterih renesans prim. W. Treadgold, *Renaissances before the Renaissance*, Stanford University Press, Stanford 1984.

³⁰ (Skupaj s H. Miskimin), »The Economic Depression of the Renaissance«, *Economic History Review*, druga serija, 14, 1962, str. 408–426; »Hard Times and Investment in Culture«, v: *Symposium on the Renaissance*, Metropolitan Museum of Art, New York 1953, str. 19–34, ponatis v K. H. Dannenfeldt, ur., *The Renaissance: Medieval or Modern?*, Heath, Boston 1959, str. 50–63 in v A. Molho, ur., *Social and Economic Foundations of the Italian Renaissance*, Wiley, New York 1969, str. 95–116. Ti članki so sprožili veliko polemiko. J. Brown si te argumente ogleda z določene distance: »Prosperity or Hard Times in Renaissance Italy«, *Renaissance Quarterly*, 42, 1989, str. 761–780.

³¹ Poleg *The Commercial Revolution* opisuje te finančne inovacije tudi članek »The Dawn of Medieval Banking«, v: *The Dawn of Modern Banking*, Yale University Press, New Haven 1979, str. 1–23.

Obema knjigama je torej skupna ideja o srednjeveških izvorih Evrope in modernega sveta. Ta progresivni srednji vek je po svojem bistvu sekularen in le malo pomena ali zaslug pripada krščanstvu. Skromno mesto je dodeljeno klasični dediščini. Lopez v nasprotju s Strayerjem ni bil impresioniran s fevdi ali fevdalizmom kot ključem za razumevanje srednjega veka, prav tako pa se ni strinjal s Strayerjevim navdušenim gledanjem bodisi na srednjeveško bodisi na moderno državo.

Kljub optimistični, celo triumfalistični predstavitvi obdobja srednjega veka, je Lopeza srednji vek zanimal zaradi lastnih terminov in dosežkov, ne pa kot izvor modernih institucij in drž. Moderni svet ga ni zanimal toliko, da bi enkratne kvalitete srednjega veka podredil teleološkemu pogledu na zgodovino, v katerem je preteklost pomembna zgolj kolikor anticipira sodobni svet. Tako srednji vek zanj ne predstavlja toliko trenutka rojstva kapitalizma, individualizma ali moderne države. Lopez ga ima za dinamično, progresivno obdobje, toda v luči izkustva ljudi srednjega veka, ki sami sebe seveda niso dojemali kot prežete s termini neke neznane prihodnosti. Ta kvaliteta neposrednosti in spoštovanje do obdobja samega po sebi pomeni, da se Lopezova obdelava ekonomske revolucije danes bere bolj od večine knjig, ki so nastale v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ki so poudarjale napredek srednjega veka. To je še toliko bolj opazno zato, ker polje srednjeveške ekonomske zgodovine v letih, ki so sledila Lopezovi smrti, ni ravno cvetelo.

* * *

Ko razpravljamo o zapuščini in vplivu Roberta Lopeza naletimo na begajoče neizpodbitno dejstvo o zatonu raziskovanja ekonomske in urbane zgodovine srednjega veka pri ameriških medievalistih v zadnjih dvajsetih letih. Poleg Lopezovih del v angleščini se še vedno ponatiskuje le še zbirka srednjeveških trgovskih dokumentov, ki jih je uredil Irving Raymond.³² V določeni meri to zapostavljanje predstavlja ameriški poudarek mednarodnih trendov pri raziskovanju. Najprej je v šestdesetih in sedemdesetih letih nastopil vzpon ter nato kmalu tudi padec kvantitativne zgodovine (uporabe statistike in računalniških podatkovnih baz za preučevanje družbene zgodovine). Drugič, uspešnost enega vidika šole *Annales* iznajdb pred drugim: nenehno modno naklonjenost zgodovinarjem mentalitet v nasprotju do zgodovine materialne kulture. Prvo od navedenega je manj pomembno, saj kratko trajajoča moda kvantifikacije in temu sledeč mrk ni povsod potisnila preučevanja ekonomske zgodovine v ozadje. Razen tega še posebej Lopez ni bil pretiran pristaš oziroma ga niso toliko zanimali matematični koncepti in izračuni. V članku »Agenda for Medieval Studies«, ki ga je napisal leta 1971 za *Journal of Economic History*, se je spomnil brezplovnega truda, da bi v času, ko je sam pričeval svojo profesionalno kariero, izračunali bruto nacionalni produkt Genove za leto 1253. Sklenil je, da »kliometrika« (uporaba ekonometričnih tehnik na zgodovino) in srednjeveška ekonomska zgodovina, nikoli ne bosta prijateljici.³³ Svoja lastna zanimanja je ločeval od matematičnih modeliranj zgodovinskih ekonomistov, katerih abstrakcije in neverjetni redukcionizem sta bila odgovorna za tisto, kar je Lopez že leta 1961 opazil kot zaton njegovega lastnega polja ekonomske zgodovine.³⁴

Eden izmed Lopezovih najljubših študentov, David Herlihy, ki je umrl leta 1991, je bil eden najuglednejših zagovornikov in eksperimentatorjev, ki je skušal s pomočjo statistike prebaviti velike količine informacij, da bi si s tem pomagal pri presoji družbenih (in v določeni

³² *Medieval Trade in the Mediterranean World: Illustrative Documents*, druga izdaja, Columbia University Press, New York 2001. Izvorno objavljeno leta 1955.

³³ »Agenda for Medieval Studies«, *Journal of Economic History*, 31, 1971, str. 165–171.

³⁴ YUA, zapuščina Roberta Lopeza, dopisovanje z Williamom Parkerjem zlasti tekom leta 1961.

meri ekonomskih) zgodovinskih vprašanj, kot so urbana demografija, ekonomski status žensk, vzorci zemljiškega zakupa.³⁵ Četudi je Herlihy za svoje delo pritegnil veliko zanimanja in pohval, pa niti Lopez, niti – kot se je izkazalo – mnogi drugi medievalisti nikoli niso privzeli kvantitativnih metodologij.

Kot sem že pripomnil je zaton ekonomske in urbane zgodovine v Ameriki akuten. Študenje Roberta Lopeza so razdelali dalje mnoge vidike njegovega dela. Kathryn Reyerson je preučevala srednjeveški Montpellier in njegovo blagovno menjavo.³⁶ Stuart Jenks je napisal odločilno zgodovino trgovine v poznem srednjem veku med Anglijo ter Severnim morjem ter baltskimi deželami, a je svoje poučevanje in raziskovanje opravil v Nemčiji.³⁷ Susan Mosher Stuard, ki je prav tako študirala pri Lopezu, je pisala o srednjeveški Ragusi (Dubrovniku) in o vidikih mediteranske trgovine, a se je, ironično glede na Lopezovo že zgoraj navedeno mnenje, najbolje izkazala kot pionirka zgodovine žensk v srednjem veku.³⁸ Določeno pozornost so posvetili tudi angleškim mestom in trgovini, zlasti Maryanne Kowaleski, toda presenetljivo je, do katere mere je tudi polje angleške zgodovine v Ameriki ostalo zanemarjeno.³⁹

Kot zgledno priča sam naš gostitelj in organizator Santiago Aurell, raziskovanje srednjeveškega trgovca v Španiji in nasploh Evropi še vedno proizvaja izvrstna dela. Dejansko zato, ker vselej obstaja precejšnja pozornost posvečena raziskovalčevi naciji, regiji ali mestu, se evropski medievalisti le stežka odtegnejo preučevanju trgovanja, razvoja mest in ekonomskih dejavnosti, še posebej, če preučujejo področja kot so Italija ali hanzeatska mesta oziroma druga mesta intenzivne urbanizacije in trgovine. Ameriški raziskovalci, ki se so v dobrem ali slabem manj zmožni ali naklonjeni poistovetiti z enim samim posebnim geografskim področju raziskovanja, so se povsem odvrnili od družbene zgodovine, še posebej pa od zgodovine mest in trgovanja. Že pogled na letne programe večjih srečanj mediavelistov v Kalamazooju to jasno potrjuje. Na vsako zasedanje, ki zadeva urbano ali ekonomsko problematiko, obstaja na drugi strani ducat drugih, ki obravnavajo žensko pobožnost, reprezentacijo, ideologijo. Letos naj bi bilo na mednarodnem kongresu v Kalamazooju 625 »panelov«, oziroma 1875 poročil. Pet panelov organizira profesor Maryanne Kowaleskijeva iz univerze Fordham o srednjeveških »mestih, trgovanju, družbi«. Eden od teh panelov sestavljajo izključno evropski raziskovalci, dva iz Velike Britanije in eden iz Francije. Na drugem sodeluje en Američan in dva Britanca. Tretji panel je posvečen srednjeveškim meščankam kot potrošnicam. Nato je tu še razprava o »urbani kulturi v mediteranski regiji in njenem mestu v študijah o srednjem veku«, tema, ki bi bila pri srcu Robertu Lopezu, na kateri sodeluje že zgoraj omenjena nekdanja Lopezova študentka Kathryn Reyerson. A to je vse, kar letos ponuja Kalamazoo o tematiki

³⁵ D. Herlihy, *Opera muliebra: Women and Work in Medieval Europe*, Temple University Press, Philadelphia 1990; *Medieval and Renaissance Pistoia*, Yale University Press, New Haven 1967; *The Social History of Italy and Western Europe, 700–1500* (članki), Variorum, London 1978; skupaj s C. Klapish-Zuber, *Tuscans and their Families: A Study of the Florentine Catasto of 1427*, Yale University Press, New Haven 1985 (izvorno objavljeno v francoščini leta 1978).

³⁶ K. Reyerson, *Business, Banking and Finance in Medieval Montpellier*, Pontifical Institute of Medieval Studies, Toronto 1985; *Art of the Deal: Intermediaries of Trade in Medieval Montpellier*, Brill, Leiden 2002; članki zbrani v *Society, Law and Trade in Medieval Montpellier*, Variorum, Aldershot 1985.

³⁷ S. Jenks, *England, die Hansa und Preussen: Handel und Diplomatie, 1377–1474*, 3 zv., Böhlau, Cologne 1982.

³⁸ S. M. Stuard, *State of Deference: Ragusa/Dubrovnik in the Medieval Centuries*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1992. Stuard je tudi uredila deli *Women in Medieval Society*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1976 in *Women in Medieval History and Historiography*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1987.

³⁹ M. Kowaleski, *Local Markets and Regional Trade in Medieval Exeter*, Cambridge University Press, Cambridge 1995.

trgovske menjave in mestih. Majhna prisotnost teh problematik na srečanju v Kalamazooju sedaj traja že dolgo.

Glede na to, da so ti razvoji oziroma tendence najbolj izražene v Združenih državah, pa bi nas vendarle ne smele tako dolgo ovirati in preveč vplivati na nas pri obravnavanju Roberta Lopeza in raziskovanja, ki mu je sledilo. Glede na to, da je Lopez večino svoje profesionalne kariere preživel v Združenih državah in da je vzgojil številne dobro izobražene študente, je vsaj vredno omeniti porušeno ravnovesje sedanjega stanja stvari na našem polju. Morda obstaja nekaj obetavnih znakov oživitve interesa za ekonomska vprašanja obravnavana ne na osnovi tega, kar ostajajo dvomljive metode kvantificiranja čestokrat nesoizmerljivih dejstev, temveč na globlji ravni in z novim pogledom na vire – nedavno delo *Origins of European Economy* Michaela McCormicka je v tem pogledu vredno omembe.⁴⁰ Obstaja pa še en tendenčni primer, kako razumeti izvore moderne Evrope v srednjeveškem obdobju. To obsežno delo se ponovno loteva vprašanja mediteranskega trgovanja v »mračni dobi«, tako da razbije nekaj razmetanih referenc na trgovanje, preuči pa vsako znano potovanje čez Mediteran ambasadorjev, cerkvenih dostojanstvenikov, vojaških predstavnikov, ki sicer ponuja posreden, a kot se izkaže, bogat in prepričljiv dokazni material o cvetočem in raznoterem nizu menjav, vključno s trgovanjem čez celo obdobje. Odločno prelamlja z mnogimi od še preostalih splošnih resnic, ki izhajajo iz teze Pirenna, od domnevnega zatona trgovinske menjave v karolinški dobi do ravnotežja trgovine, ki naj bi izčrpalo Zahod (dejansko je imel Zahod zaradi ekstenziven in izjemno dobičkonosne trgovine s sužnji trgovinski presežek).

Težko je reči, kaj bi si Lopez mislil o delu McCormicka. To se končuje leta 900, natanko na točki, za katero se je Lopez najbolj zanimal v zgodovini trgovinske menjave. Sčasoma je Lopeza teza Pirenna povsem nehala zanimati. Glede na to, da je pričel kot tisto, kar McCormick imenuje »maksimalist« (t. j. tisti, ki je prepričan v ekstenzivno karolinško trgovinsko menjavo), je kasneje Lopez celotno vprašanje obsega trgovanja v osmem in devetem stoletju imel za nerešljivo glede na pičel dokazni material.⁴¹ McCormick na široko uporablja nedavne napredke na področju arheologije in numizmatike, uporablja pa tudi – da bi svoj ambiciozni projekt izpeljal – vire, nad katerimi Lopez ni bil ravno posebej navdušen (romarska poročila, hagiografijo).⁴² A nemara lahko upravičeno domnevamo, da bi Lopez občudoval izčrpno in eklektično rabo novega dokaznega materiala in da bi ga odobral glede na poudarek McCormicka na Mediteranu kot prizorišču trgovske menjave ter pozornost, ki jo posveča porajajočim se italijanskim mestom.

Glede na splošno ameriško zanemarjanje ekonomske zgodovine pa je omenjeno McCormickovo delo nekakšen spomenik v puščavi, oziroma eden izmed tistih pravljicnih začaranih gradov, ki vzniknejo popolnoma in luksuzno opremljeni sredi divjine. Morda pa je to vendarle preveč pesimistično. Nova dela o srednjeveški ekonomski in poslovni zgodovini so delo primarno angleških, a tudi maloštevilnih ameriških učenjakov.⁴³ Inovativno raziskavo pove-

⁴⁰ McCormick, *Origins of the European Economy*, nav. delo.

⁴¹ V Lopezovem prispevku k drugi izdaji *Cambridge Economic History of Europe*, 2. zv., *Trade and Industry in the Middle Ages*, Cambridge University Press, Cambridge 1987, str. 309.

⁴² Čeprav Lopezova antipatija do srednjeveške cerkvene zgodovine ni pomenila, da je zavračal pomembnost informacije dobljene iz takšnih virov, kot so poročila o odkritjih in transportih relikvij. Zelo je bil navdušen nad delom enega izmed svojih študentov Patricka Gearyja (ki se sedaj nahaja na University of California, Los Angeles), katerega doktorska disertacija se je ukvarjala s pobožnimi zgodbami o krajah svetniških relikvij, ki so jih rešili iz nevarnih dežel ali pa pred golim zanemarjenjem, ki je bila objavljena kot *Furta Sacra: Thefts of Relics in the Central Middle Ages*, Princeton University Press, Princeton 1978.

⁴³ D. Wood, *Medieval Economic Thought*, Cambridge University Press, Cambridge 2002; E. S. Hunt in J. M. Murray, *History of Business in Medieval Europe, 1200–1550*, Cambridge University Press, Cambridge 1999; Peter Spufford, *Power and Profit: The Merchant in Medieval Europe*, Thames and Hudson, London 2003.

zav med srednjeveško znanstveno in ekonomsko mislijo je leta 2000 objavil Joel Kaye in si zanj prislužil nagrado Medieval Academy of America.⁴⁴ Morda ni pretirano upati, da bomo v naslednjih letih priča »renesansi« ameriškega zanimanja za srednjeveške trgovce in mesta, raziskovalnemu polju, ki tako mnogo dolguje energiji Roberta Lopeza, polju, ki je zrelo za ponovno oživljeno preučevanje. Italijanski in nasploh mediteranski arhivi ostajajo sicer strašljivi, a vendarle bogati viri za odgovore na vprašanja, kako je sploh prišlo do ekonomske rasti srednjeveškega obdobja.

Prevod iz angleščine Peter Klepec

⁴⁴ J. Kaye, *Economy and Nature in the Fourteenth Century*, Cambridge University Press, Cambridge 2000.